

РЕШЕНИЕ

КАРАР

№ 38-6

Болгар ш.

“bd” 05 2024 ел

2024-2026 елларга һәм 2030 елга кадәр план чорына Татарстан Республикасы Спас муниципаль районында энергияне сак тоту һәм энергия нәтижәлелеген арттыру муниципаль программасын раслау турында

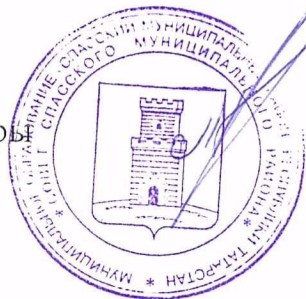
«Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законны, «энергияне саклау һәм энергетик нәтижәлелекне арттыру һәм Россия Федерациясендә аерым закон актларына үзгәрешләр кергү турында» 2009 елның 23 ноябрдәге 261-ФЗ номерлы Федераль законны, «Энергияне сак тоту һәм энергетик нәтижәлелекне арттыру өлкәсендә төбәк һәм муниципаль программаларга таләпләрне раслау һәм Россия Федерациясе Хөкүмәтендә кайбер актларының һәм Россия Федерациясе Хөкүмәтендә кайбер актларының аерым нигезләмәләрендә үз көчен югалтуын тану турында» Россия Федерациясе Хөкүмәтендә 2021 елның 11 февралдәге 161 номерлы карары үтәү йөзеннән, Спас муниципаль районы Советы

КАРАР ИТТЕ:

1. 2024-2026 елларга һәм 2030 елга кадәр план чорына Татарстан Республикасы Спас муниципаль районында энергияне сак тоту һәм энергия нәтижәлелеген арттыруның муниципаль программасын расларга.

2. Әлеге карарны Татарстан Республикасы Спас муниципаль районының рәсми сайтында, хокукый мәгълүматның рәсми сайтында урнаштырырга (<http://pravo.tatarstan.ru>).

Спас муниципаль районы башлыгы урынбасары

С.И. Тюнев

**2024-2026 елларга һәм 2030 елга кадәр
план чорына Татарстан
Республикасы Спас муниципаль
районында энергияне сак тоту һәм
энергия нәтижәлелеген арттыру
муниципаль программасы**

2024-2026 елларга һәм 2030 елга кадәр план чорына Татарстан Республикасы Спас муниципаль районында энергияне саклау һәм энергия нәтижелелеген арттыру муниципаль программасы паспорты

Программаның исеме	Спас муниципаль районының энергияне сак тоту һәм энергия нәтижелелеген арттыру программасы (алга таба-Программа)																																		
Заказчы	ТР Спас муниципаль районы башкарма комитеты																																		
Программаның төп эшләүчеләре	Спас муниципаль районы Башкарма комитетының икътисад һәм фаразлау бүлеге; Спас муниципаль районы Башкарма комитетының төзелеш һәм ТКХ бүлеге; "Спас коммуналь челтәрләре" ЖЧЖ; «УКС» АЖнең «Спас» филиалы; «Татэнергосбыт» АЖнең Спас ОКОСЫ Чистай бүлекчәсе; Спас муниципаль районында авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе																																		
Программаның максатлары һәм бурычлары	Ягулык-энергетика ресурсларына бюджет акчаларының чыгымнарын киметү өчен энергия ресурсларын нәтижелә һәм рациональ куллану, ресурсларның иң аз чыгымнары булганда максатчан күрсәткечләргә ирешү.																																		
Программаның Бурычлары	<ol style="list-style-type: none"> 1. Барлык энергия ресурсларын исәпкә алуны һәм контрольдә тотуны оештыру. 2. Энергияне саклау һәм энергия нәтижелелеген арттыру буенча чаралар 																																		
Гамәлгә ашыру вакыты һәм этаплары	2024-2026 еллар һәм 2030 елга кадәр план чорына																																		
Еллар һәм чыганаclar буенча бүленгән финанслау күләме	<p>Программаны финанслауның гомуми күләме 4 115 783.63 мең сум тәшкил итә, шул исәптән:</p> <p>жирле бюджет 128 272,63 мең сум; үз акчалары -3 987 511 мең сум:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Ел</th> <th>Барлығы акча, мең сум.</th> <th>Үз акчалары, мең сум.</th> <th>Жирле бюджет, мең сум.</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2024</td> <td>568019,374</td> <td>548179,00</td> <td>19840,374</td> </tr> <tr> <td>2025</td> <td>571412,374</td> <td>552332,00</td> <td>19080,374</td> </tr> <tr> <td>2026</td> <td>581864,374</td> <td>564000,00</td> <td>17864,374</td> </tr> <tr> <td>2027</td> <td>594864,374</td> <td>577000,00</td> <td>17864,374</td> </tr> <tr> <td>2028</td> <td>597864,374</td> <td>580000,00</td> <td>17864,374</td> </tr> <tr> <td>2029</td> <td>599864,374</td> <td>582000,00</td> <td>17864,374</td> </tr> <tr> <td>2030</td> <td>601894,374</td> <td>584000,00</td> <td>17894,374</td> </tr> </tbody> </table> <p>Программа озак вакытлы перспективаны һәм этапны гамәлгә ашыруны күздә тоты. Программа чараларын гамәлгә ашыру өчен, Татарстан Республикасы бюджеты мөмкинлекләреннән чыгып, Татарстан Республикасы бюджеты акчалары жәлеп ителә, шулай ук муниципаль берәмлек акчаларын һәм бюджеттан тыш чыганаclarны жәлеп итү күздә тотыла.</p> <p>Программаны финанслау күләме фаразлау характерында һәм тиешле елга һәм план чорына Татарстан Республикасы бюджеты проекты формалантырғанда ел саен төгәлләнергә тиеш.</p>			Ел	Барлығы акча, мең сум.	Үз акчалары, мең сум.	Жирле бюджет, мең сум.	2024	568019,374	548179,00	19840,374	2025	571412,374	552332,00	19080,374	2026	581864,374	564000,00	17864,374	2027	594864,374	577000,00	17864,374	2028	597864,374	580000,00	17864,374	2029	599864,374	582000,00	17864,374	2030	601894,374	584000,00	17894,374
Ел	Барлығы акча, мең сум.	Үз акчалары, мең сум.	Жирле бюджет, мең сум.																																
2024	568019,374	548179,00	19840,374																																
2025	571412,374	552332,00	19080,374																																
2026	581864,374	564000,00	17864,374																																
2027	594864,374	577000,00	17864,374																																
2028	597864,374	580000,00	17864,374																																
2029	599864,374	582000,00	17864,374																																
2030	601894,374	584000,00	17894,374																																

1. Спас муниципаль районы территориясендә энергияне саклау һәм энергетик нәтижелелекне арттыру өлкәсендәге тенденцияләрне һәм проблемаларны анализлау

Әлеге Программа «Энергияне сак тоту һәм энергетик нәтижелелекне арттыру һәм Россия Федерациясенен аерым закон актларына үзгәрешләр кергү турында» 2009 елның 23 ноябрендәге 261-ФЗ номерлы Федераль закон, Россия Федерациясе Президентының «Россия икътисадының энергетик һәм экологик нәтижелелеген арттыру буенча кайбер чаралар турында» 2008 елның 4 июнендәге 889 номерлы Указы, Россия Федерациясе Хөкүмәтенен 2014 елның 15 апрелендәге 321 номерлы карары “Россия Федерациясенен «энергетиканы үстерү» дәүләт программасын раслау турында”. Россия Федерациясе Хөкүмәтенен «Табигый газны мотор ягулыгы сыйфатында куллана торган техника житештерүчеләргә федераль бюджеттан субсидияләр бирү кагыйдәләрен раслау турында» 2020 елның 13 маендагы 669 номерлы карары, Россия Федерациясе Хөкүмәтенен «Энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижелелеген арттыру өлкәсендәге Региональ һәм муниципаль программаларга таләпләрне раслау һәм Россия Федерациясе Хөкүмәтенен кайбер актларының үз көчләрен югалтуын тану хакында» 2021 елның 11 февралендәге 161 номерлы карары “Россия Федерациясе Хөкүмәтенен кайбер актларының аерым нигезләмәләре”, «2030 елга кадәр Татарстан Республикасын социаль-икътисадый үстерү стратегиясен раслау турында» 2015 елның 17 июнендәге 40-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы карары нигезендә эшләнә.

Муниципаль берәмлек Спас муниципаль районы республиканың көньягында урнашкан. Татарстан Республикасы Спас муниципаль районы составына 16 авыл жирлегә, 1 шәһәр жирлегә, 46 торак пункт керә.

Авыл хужалыгы районының административ үзәге - Болгар шәһәре, Казаннан көньякка таба 140 км ераклыкта, Волга буенда, Куйбышев сусаклагычы ярында, Чердаклы тимер юл станциясеннән (Ульяновск өлкәсе) төньякка таба 100 км ераклыкта урнашкан. 1781 елның 28 сентябрендә Спасское авылы императрица Екатерина II указы буенча Казан губернасының Спасск өяз шәһәре итеп билгеләнә. Шул вакыттан бирле шәһәр шактый исемнәр үзгәрдә. 1926 елдан 1935 елга кадәр ул Спасск - татар дин атала. 1935 елда шәһәр В. В. хөрмәтенә Куйбышев дип үзгәртелә. Куйбышев, совет дәүләт һәм сәяси эшлеклесе, ә 1991 елда хәзерге Болгар исемен ала, кайчандыр Идел буе болгарларының борынгы башкаласы шулай аталган.

Район 1930 елда оештырылган (1991 елга кадәр Куйбышев районы). Куйбышев сусаклагычы су басу сәбәпле, XX гасырның 50 елларында шәһәр су басу зонасыннан Болгар авылы районына күчәрдә.

Спас муниципаль районы көньяктан Ульяновск өлкәсе белән чиктән һәм Татарстан Республикасының чик буе районы булып тора.

Район территориясе 2022,14 кв. км. биләп тора, шул исәптән авыл хужалыгы билгеләнешендәге жирләр мәйданы 1198,16 кв. км. 2022 елда район халкының уртача еллык саны 18111 кеше тәшкил иткән.

Шәһәр янында Бөек Болгар шәһәре жимерекләре, 13-14 гасыр архитектура һәйкәлләре, Болгар дәүләт тарихи-архитектура музей-тыюлыгы урнашкан.

«Мәдәни мирас - Зөя утрау-шәһәрлегә һәм борынгы Болгар» комплексы проекты кысаларында 922 елда Идел буе болгарларының дәүләт дине сыйфатында ислам динен кабул итү хөрмәтенә куелган Истәлек билгесе, «Ак мәчет» комплексы, Икмәк музейе - Казан татарлары һәм болгарларның көнкүреше һәм хужалык үзенчәлекләре күрсәтеләп, барлык игенчелек циклын торгызу өчен интерактив музей, «Табип йорты», һөнәрчелек комплексы, «Хан сарае» музей-туристик комплексы, елга вокзалы функциясе белән Болгар цивилизациясе белән Болгар музейе, Халыкара археологик тикшеренүләр үзәге, Болгар ислам академиясе, Болгар ислам академиясе, XII Болгар шәһәрендә тарих палатасы комплексы булган барлык игенчелек циклын торгызу өчен интерактив музей файдалануга тапшырылды.

2014 елда Болгар тарихи-археологик комплексы ЮНЕСКОның 1002 Бөтендөнья мәдәни мирасы объекты булды.

2023 елда Спас муниципаль районына 868.2 мең турист килгән. Соңгы елларда туристлар агымы шактый артты.

2019 ел	2020 ел	2021 ел	2022 ел	2023 ел
530,3	199,2	583,3	832,3	868,2

2024 елда туристлар агымы көтелә - ким дигәндә 800 мең кеше.

Уникаль табигый ландшафт һәм Каманың һәм Иделнең ике бөек елгасын тоташтыру рекреация хезмәтләре һәм туризм үсешенә ярдәм итә.

Район буенча яңа туристик маршрутлар оештыру, авыл туризмын, ял көне турларын үстерү, гөмбә һәм жиләк жыю мөмкинлеге бар. Балык тоту һәм аучылык туризмы булу елның теләсә кайсы вакытында районның жәлеп итүчәнлеген тагын да арттыра.

Өч күл авыл жирлегендә инвестор булып 7 гектар мәйданда дөя фермасы төзелгән, хәзер анда 65 дөя бар. Дөя йонын беренчел эшкәртү буенча производство төзелә. Бинаны тегү фабрикасына реконструкцияләү тәмамланып килә, анда дөя йоныннан эшләнмәләр житештереләчәк.

Дөяләр сөтеннән сабын кайнату технологиясе торгызыла. Дөяләр сөтеннән косметиканың тулы циклын житештерү буенча эшләр башланган. Косметика булдырылган, тестлаштыру Санкт-Петербургда контракт предприятиесендә тәмамланган. 2024 елның 4 кварталында Болгарга житештерүне ахыргы тәржемә итү.

Тышлык һәм Икмәк музей территориясендә урнашкан стационар булмаган сәүдә объектларында сувенир продукциясен житештерү һәм сату буенча 50дән артык шәхси эшкүар эшчәнлек алып бара. Район эшмәкәрләре велосипед, самокат прокаты һәм су сәфәрләре буенча хезмәтләр күрсәтәләр. 2024 елда район территориясендә сувенир продукциясен сатучы тагын берничә нокта ачу планлаштырыла.

21 жәмәгать туклануы ноктасы эшен дәвам итә, 1 400дән артык утыру урыны хезмәт күрсәтә. 2023 елның декабрендә Болгар шәһәрində 200 урында исәпләнгән «Найля» кафе-хәллә ачылды.

2023 елда Ржавец авылында 34 урынга исәпләнгән Балык тоту базасы төзелә, 110 урынга исәпләнгән ике катлы корпус төзелеше тәмамлана.

2018 елның көзендә күп функцияле һәм гаилә һәм шәхси, туристик ял өчен билгеләнгән 5 йолдызлы "КОЛ ГАЛИ РЕЗОРТ И СПА" кунакханә комплексы эшли башлады. Комплекс инфраструктурасына 300 кешегә 149 уңайлы кунак номеры, конференц-заллар, ресторанны керә.

Дүрт – биш палубалы теплоходлар керү өчен Волга елгасы төбөн тирәнәйтү буенча эшләр башкарыла. 2023 елда 187 круиз теплоходы, туристлар белән 229 махсус метеор кабул ителгән, 2237 туристик автобус килгән.

20 елдан артык борынгы Болгар территориясендә Идел бие Болгариясенә дәүләт динә буларак Исламны рәсми кабул итү истәлегенә Ел саен «Изге Болгар жыены» (Изге Болгарда жыелыш) тантаналы чаралары үткәрелә. алар Россиянен төрле төбәкләреннән күп санлы мөселманнарны жәлеп итә. 2023 елда 20 мең кеше катнашты.

Район территориясендә икътисадның төрле өлкәләрендәге ин эһәмиятле оешмалар һәм предприятиеләр эшчәнлек алып бара: «Болгар ХПП» ЖЧЖ, «ВЗП Булгар» АЖ, Спас районында «Алексеевскдорстрой» ААЖ ТООПС, «Сувар Б» ЖЧЖ, «Спасагдорстрой» Спас РП ЖЧЖ, «Спас Опторг»ПО. ТКХ хезмәтләрен төп тәәмин итүчеләр булып «Спасские коммунальные сети» ЖЧЖ, «Спасский» АО «Управление капитального строительства» филиалы, «Сетевая компания» ААЖ Чистай электр челтәренә Спас РЭСы, Болгар шәһәрində «ЧИСТОПОЛЬГАЗ» ЭПУ ОСП тора.

Район инвесторларга ярдәм итүнең барлык инструментларын куллана. Шәхси аккредитацияләнгән сәнәгать паркында үз эшчәнлеген елга һәм диңгез балыкларына

эшкәртүдән алып тимер – бетон эйберләр житештерүгә кадәр, агач эшкәртүдән алып макулатура жыюга кадәр төрлө эшчәнлек төрләрөнә махсуслашкан 6 резидент алып бара.

Агросәнәгать комплексы район икътисадына сизелерлек өлеш кертә.

Авыл хужалыгы - районыбызның эйдәүче тармакларыннан берсе, авыл хужалыгы житештерүе тармагындагы вазгыять район халкының күпчелегенә, еш кына авыл хужалыгы житештерүендә катнашмаган кешеләрнең дә тормышын билгели.

Районда язгы бодай, көзгә арыш, арпа, сабан, тары һ.б. үстерелә. Терлекчелекнең төп тармаклары ит - сөт терлекчелеге. Спас муниципаль районында авыл хужалыгы жирләрә майданы 108 мең гектар авыл хужалыгы жирләрә, шул исәптән 93 мең гектар сөрүлек. Агросәнәгать комплексы хезмәткәрләрненә уртача еллык саны меңгә яқын кеше тәшкит итә. Кешеләрненә күпчелеге крестьян-фермер хужалыкларында эшли. Иң әреләрненә берсе: ШЭ башлыгы КФХ Гиниятуллин Л.И., ШЭ башлыгы КФХ Планин И.А., ШЭ башлыгы КФХ Сёмушкин Ю.А., ШЭ башлыгы КФХ Синицин А.А., ШЭ башлыгы КФХ Мухаметова А.Д., ШЭ башлыгы КФХ Хамидуллин Д.М. Терлекчелек продукциясе житештерүненә яна секторы барлыкка килде гаилә фермалары (өй янынндагы мини фермалар) юнәлешләрә буенча: сөт житештерү, сыерларны симертү. Шулай ук Спас районы территориясендә әре авыл хужалыгы предприятиеләрә эшли: АО ВЗП Булгар, ЖЧЖ Хузангаевское, ЖЧЖ Солтан, ЖЧЖ Волга буе ашлык компаниясе, ЖЧЖ Булгар, ЖЧЖ Агрос, АО Восток Зернопродукт.

Авыл хужалыгы предприятиеләрә ел саен матди-техник базаны яхшыртуга акча кертәләр. 2023 елда инвестицияләр 500 млн. сум тирәсе тәшкит итте. Машина-трактор паркы энергия куәте көчле булган яна тракторлар - 15 бер., ашлык жыю комбайнлары - 12 бер. һәм башка авыл хужалыгы техникасы белән яңартылды.

Районда 13 гомуми белем бирү учреждениесе эшли, аларда 1780 бала белем ала. Шулардан: 9 - урта, 1 төп, (аларда төп мәктәпләрненә 7 филиалы, 1 филиалы башлангыч мәктәп), ТР Мәгариф министрлыгы карамагындагы мәктәпләр - 3 (Болгар кадет интернат-мәктәбе, ОВЗ белән балалар өчен Болгар мәктәп-интернаты, Болгар шифаханә интернат-мәктәбе). Районда 17 мәктәпкәчә белем бирү учреждениесе һәм 1 филиал эшли, аларга 529 бала йөри. Балалар бакчасында балаларны урнаштыру чираты юк.

Балаларга өстәмә белем бирүчә 3 учреждение: балалар ижат йорты, ял итү-сәламәтләндерү-белем бирү үзәге (спорт клубы) һәм «Регата» техник ижат станциясе эшли. Укучыларны өстәмә белем алу 92% тәшкит итә. Моннан тыш, районда балалар сәнгатә мәктәбе эшли.

Болгар шәһәрндә ТР МКның 2010 елның 21 июнендәгә 500 номерлы карары белән элеккегә "73 нче һөнәри лицей" базасында "Спас тармак технологияләрә техникумы" оештырылган. Техникумда 278 укучы белем ала.

Спас муниципаль районы территориясендә 100 дән артык спорт корылмасы эшли, мәсәлән, футбол кыры, спорт заллары, универсаль спорт майданчыклары. Шулай ук «Олимп» спорт резервы мәктәбе филиалы белән тренажер залы белән «Дулкын» ябык йөзү бассейны, модульлә чаңгы базасы, ату тире, «Хезмәткә һәм оборонага әзер» Бөтенроссия физкультура-спорт комплексы нормативларын үтәүгә әзерлек өчен спорт майданчыгы бар.

Шулай ук Антоновка авылында урнашкан «Витязь» яшүсмерләр-яшьләр клубы муниципаль ял итү учреждениесе дә эшли.

Балаларның һәм яшьләрненә ялын "Болгар" балаларны савыктыру-белем бирү үзәге һәм "Армак" спорт-туристлык палатка лагере алып бара.

“Форпост” жәмәгатә тәртибен саклау буенча Спас территориаль яшьләр (мәктәп) формированиеләрә үзәгә” муниципаль учреждениесе тарафыннан хокук бозларны һәм гражданлык-патриотик тәрбияне профилактикалау буенча яшьләр белән актив эш алып барыла.

Спас муниципаль районында жылылык белән тәэмин итү

Районда жылылык белән тәэмин итүче «Спасские коммунальные сети» ЖЧЖ, 2023 елда жылылык белән тәэмин итүнең гомуми күләме: 11311,36 Гкал

Таблица 1

Спас муниципаль районында жылылык куллану күләме

	Гомуми еллык жылылык куллану (Гкал)							
	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
1. Торак-коммуналь сектор	6851,67	6411,67	5958,54	5958,54	5958,54	5958,54	5958,54	5958,54
2. Бюджет өлкәсен оештыру	3535,12	3535,12	3535,12	3535,12	3535,12	3535,12	3535,12	3535,12
3. Сәнәгать предприятиеләре								
4.Стройиндустрия								
5. Авыл хужалыгы, терлекчелек хужалыклары								
6.Транспорт								
7.Энергетика								
8. Башкалар	924,57	924,57	924,57	924,57	924,57	924,57	924,57	924,57
БАРЛЫГЫ ЧЫГЫМНАР:	11311,36	10871,36	10418,23	10418,23	10418,23	10418,23	10418,23	10418,23

Таблица 2

"Спас коммуналь челтәрләре" ЖЧЖ жылылык энергиясенә тарифлар

Тариф үзгәрү датасы	Тариф (рублей/Гкал)															
	2023		2024		2025		2026		2027		2028		2029		2030	
	халык	оешма	халык	оешма	халык	оешма	халык	оешма	халык	оешма	халык	оешма	халык	оешма	халык	оешма
1 январь	2229,05	2229,05	2229,05	2229,05	2430,36	2430,36	2649,09	2649,09	2887,51	2887,51	3118,51	3118,51	3336,81	3336,81	3570,39	3570,39
1 июль	2229,05	2229,05	2430,36	2430,36	2649,09	2649,09	2887,51	2887,51	3118,51	3118,51	3336,81	3336,81	3570,39	3570,39	3748,91	3748,91

Жылылык белән тәэмин итү хезмәтләрен "Спас коммуналь челтәрләре" ЖЧЖ күрсәтә. Болгар шәһәрэн жылылык энергиясе белән тәэмин итә, шулай ук шәһәрнен балалар бакчаларын, учреждениеләрен һәм оешмаларын тәэмин итә. «Спас коммуналь челтәрләре» ЖЧЖ карамагында 8 котельная бар. Болгар шәһәрэндә Пушкин урамы, Совет урамы, Дзержинский урамы, 10, Дзержинский урамы, 6, КФУ, су күтәрү корылмалары котельнаясы һәм «шәһәр мунчасы» МУП, Пионер урамы буенча блоклы-модульле котельная. Никольское авылында Мәктәп урамы буенча 1 котельная. Жылылык энергиясе житештергәндә кулланыла торган ягулык төре табигый газ.

Районның жылылык - энергетика хужалыгының төп проблемасы-үзәкләштерелгән жылылык белән тәэмин итүгә ихтыяжның кимүе, кайбер кулланучыларның шәхси жылыту системаларына китүе, чагыштырмача югары тузган котельная жиһазлары, шулай ук иске жылылык челтәрләре булуы.

Жылылык энергиясен кулланучыларның төпләре: халык саны, бюджет кулланучылары, башка кулланучылар.

Районда 80 күпфатирлы йорт бар, шулардан «Шеронов 23» торак йорт - 52 КФЙ һәм «Спас районы идарәче компаниясе» ЖЧЖ идарәсендә - 20 күпфатирлы торак йорт, гомуми майданы 99,05 мең м², торак майданы 69,89 мең м² тәшкил итә, 8 йорт турыдан - туры торак биналар хужалары идарәсендә-1 йорт Красная Слобода авылында, Ким совхозы поселогындагы 2 йорт, Приволжский авылында 5 йорт.

2023-2024 елгы жылыту сезоына эзерлек вакытында 38 МКДның йорт эчендэге үзэк жылыту системасы юыла һәм пресслана. 2 йортның электр жылытуы бар, калган күп фатирлы йортларның (40 КФЙ) индивидуаль жылыту системалары бар. Индивидуаль жылытылган бу йортларда мичләр һәм вент каналлар тикшерелә.

Районда 84 котельная бар, шуларның:

- 8 котельная торак-коммуналь хужалык предприятиеләре балансында тора һәм Болгар шәһәрндә, Никольское авылында торак йортларны, административ биналарны һәм социаль-мәдәни тормыш объектларын жылыта;
- 1 объект Спас үзэк район хастаханәсе хезмәтендә;
- 21 котельная авыл жирлекләре балансында тора һәм нигездә авыл мәдәният йортларын жылыта;
- 30 казанлык мәгариф бүлегендә хезмәт күрсәтә һәм мәктәпләрне жылыта;
- 24 объект баланс тотучыларга хезмәт күрсәтә.

Жиһазларны, жылылык челтәрләрен реконструкцияләү һәм алыштыру буенча чараларны гамәлгә ашыру кулланучыларны үзәкләштерелгән жылылык белән тәмин итүнең ышанычлылыгын һәм сыйфатын арттырырга, энергия ресурсларын сизелерлек экономияләүне тәмин итәргә, ремонт чыгымнарын киметергә мөмкинлек бирәчәк.

Жылылык энергиясен ташу системасын камилләштерү полимер жылылык изоляцияләү материаллары, шарлы ябыштыру арматурасы, сифон компенсаторлары кулланып үткәргеч конструкцияләрен куллану хисабына мөмкин.

"Спас коммуналь челтәрләре" ЖЧЖ закон нигезендә билгеләнән тәртиптә түбәндәге төп эшчәнлек төрләрен гамәлгә ашыра:

- казанлыкларны һәм жылылык челтәрләрен ышанычлы һәм экономияле эксплуатацияләү;
- предприятиенң энергетика жиһазларын, жылылык челтәрләрен һәм корымаларын ремонтлау һәм реконструкцияләү;
- энергетика жиһазларын, котель жайланмаларын, жылылык челтәрләрен монтажлау һәм жайга салу;
- электр жиһазларын, автоматика, насос системаларын ремонтлау, монтажлау һәм койләү;
- торгызыла торган һәм шартнамә шартларында яңа төзелә торган объектлар өчен жылылык белән тәмин итүгә техник шартлар бирү;
- гамәлдәге нормалар һәм кагыйдәләр нигезендә яңа куәтләр һәм кулланучылар кушу белән объектларны кабул итү мәсьәләләрен хәл итү;
- кулланучыларны жылылык белән тәмин итүнең ышанычлылыгын күтәрүгә, жылылык челтәрләрен үстерүгә, жылылык белән тәмин итүнең гамәлдәге схемаларын камилләштерүгә юнәлдерелгән чаралар комплексын эшләү һәм үтәү;
- хезмәтне саклау һәм иминлек техникасы, янгынга каршы иминлек, житештерү санитариясе һәм әйләнә-тирә мохитне саклау эшләрен оештыру;
- төзелеш-монтаж эшләрен башкаруның сыйфатын, күләмнәрен һәм срокларын тикшереп торуну тәмин итү, яңа объектларны файдалануга кабул итүдә катнашу;
- жылылык челтәрләрендә сүндерүләрне һәм башка хокук бозуларны исәпкә алу һәм анализлау, аларны бетерүгә юнәлдерелгән чараларны эшләү һәм үтәү;
- яңа техника һәм алдынгы технологияне кертү, житештерү куәтләрен максималь куллану, кулланучыларның жылылык энергиясен рациональ куллануын контрольдә тоту буенча чаралар эшләү һәм үтәү;
- транспортны, механизация чараларын техник яктан төзек хәлдә нәтижәле эксплуатацияләү һәм саклау;
- икътисади, финанс, бухгалтерлык һәм хезмәт функцияләре белән бәйле барлык комплекслы эшләрен тулы күләмдә башкару һәм предприятие буенча барлык кирәкле статистик, оператив һәм бухгалтерлык хисапларын тәкъдим итү;
- кирәкле матди-техник тәмин итүне тәмин итү, материалларның һәм жиһазларның авария запасларын комплектлау;
- энергетика жиһазларын һәм жылылык челтәрләрен эксплуатацияләүнең һәм

ремонтлауның алдынгы ысулларын кертү, эш урыннарын аттестацияләүне һәм рационализацияләүне оештыру. Хезмәтне рациональ һәм нигезлэнгән оештыру;
 - кадрларны эзерләү, янадан эзерләү һәм квалификациясен күтәрүне тәмин итү;
 - гамәлдәге законнарға каршы килмәгән башка эшчәнлек төрләрен башкару.

Бәян ителгәннәрне исәпкә алып, районда социаль объектларны жылытуны индивидуаль жылыту системаларына күчерү программасы гамәлгә ашырыла, шуның нәтижәсендә торак-коммуналь предприятиеләр тарафыннан жылылык энергиясен сату күләме ел саен кими.

Спас муниципаль районында су белән тәмин итү

Су белән тәмин итүче Спасский АО УКС филиалы. 2023 елда житештерүнең гомуми күләме 347,4 мең куб.метр. Су куллану 3 нче таблицада күрсәтелгән.

Таблица 3

Су куллану

	Гомуми еллык су куллану (мең куб. метр)									Гомуми еллык чыгымнар (мең сум)							
	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	
1. Торак-коммуналь сектор	262,61	258	258	258	258	258	258	258									
2. Бюджет өлкәсен оештыру	40,4	45,94	45,94	45,94	45,94	45,94	45,94	45,94									
3. Сәнәгать предприятиеләре																	
4. Стройиндустрия																	
5. Сельское хозяйство, зверосовхозы																	
6. Транспорт																	
7. Энергетика																	
8. Прочие	44,39	41,73	41,73	41,73	41,73	41,73	41,73	41,73									
ВСЕГО ЗАТРАТЫ	347,4	345,67	345,67	345,67	345,67	345,67	345,67	345,67	15033	16236	17534	18937	20452	22088	23855	25764	

Таблица 4

Салкын су белән тәмин итү һәм ташландык суларны агызу өчен тарифлар

Тариф үзгәрү датасы	Тариф (руб./куб. метр)															
	2023		2024		2025		2026		2027		2028		2029		2030	
	халык	өшма	халык	өшма	халык	өшма	халык	өшма	халык	өшма	халык	өшма	халык	өшма	халык	өшма
1 января	46,25	46,25	46,25	46,25	50,59	50,59	55,65	55,65	60,66	60,66	66,73	66,73	72,74	72,74	78,56	78,56
1 июля	46,25	46,25	50,59	50,59	55,65	55,65	60,66	60,66	66,73	66,73	72,74	72,74	78,56	78,56	84,84	84,84

"УКС "АЖнең" Спас " филиалы эшчәнлегә Болгар шәһәре халкын, предприятиеләрен, оешмаларын һәм учреждениеләрен сыйфатлы эчәр су белән өзлексез тәмин итүгә, агынты суларны чистартуға юнәлдерелгән.

Суны төп кулланучы булып Спас муниципаль районы халкы тора, ул 83,5%, бюджет оешмалары 12% һәм башка кулланучылар 5% куллана.

Болгар шәһәрен үзәкләштерелгән су белән тәмин итү системасы үз эченә ала:

- жир асты суларын алу,
- суүткәргеч, суүткәргеч челтәре озынлыгы 34,5 км,

- Рожновскийның аерым торган су күтәрү манаралары артскважиналар белән (Лиственная һәм Тургенев урамнары, 1, 3).

Электр энергиясе бәясенә даими үсүе шартларында алдынгы энергия саклаучы технологияләр кулланыла. аерым алганда, әйләнү ешлегенә электрон жайга салу белән насосларны кулланыла зур әһәмият бирелә.

"УКС" АЖ филиалының житештерү эшчәнлегенә анализ су белән тәмин итү, су түгү һәм стокларны эшкәртү өлкәсендә төп проблемалар булып тора:

- төп фондларның югары тузуы, бигрәк тә су чыгару һәм агып төшү системаларының житәрлек дәрәжәдә эшләмәве, зур энергетик югалтулар белән характерлануы.

Су белән тәмин итү һәм су бүлеп бирү өлкәсендә энергияне сак тоту программасын гамәлгә ашыру өчен "УКС" АЖ филиалы эшчәнлегенә төп юнәлешләре түбәндәгеләр:

- чөлгә биргәндә су югалтуын киметү, суны кулланыучыга күтәргәндә һәм күчәргәндә технологик ихтыяжларда электр энергиясен кулланыуны киметү.

Электр белән тәмин итү

Спас муниципаль районын электр белән тәмин итүне «Чистай электр чөлгәләре» филиалы «Чөлгә компаниясе» ААЖ башкара. Электр энергиясе кулланыучылар белән килешүләр нигезендә бирелә. Спас муниципаль районы буенча электр энергиясен кулланыу 5 нче таблицадә күрсәтелгән.

Таблица 5

Электр энергиясен куллану

	Гомуми эшлык электр куллану (мен кВт)																Гомуми эшлык чыгымнар (мен руб.)															
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030												
Горак-коммуналь сектор	113,7	107,4	94,7	96,6	99,5	102,9	107,1	111,9	112,2	117,8	446,9	433,0	441,6	454,9	470,8	489,6	511,7	536,2	563,0	603,0												
Бюджет секторы	2824,0	2852,0	2773,0	2828,0	2913,0	3015,0	3135,0	3277,0	3434,0	3606,0	22089,0	23124,0	23586,0	24294,0	25144,0	26150,0	27326,0	28638,0	30070,0													
Сәнгать-предприятләр	1502,0	1674,0	1664,0	1697,0	1748,0	1809,0	1881,0	1966,0	2060,0	2163,0	12718,0	13628,0	13900,0	14317,0	14818,0	15411,0	16104,0	16878,0	17721,0													
Авыл хужалыгы	1051,0	1076,0	1060,0	1081,0	1113,0	1152,0	1198,0	1252,0	1312,0	1378,0	8410,0	8907,0	9085,0	9357,0	9685,0	10072,0	10525,0	11031,0	11582,0													
Башкалар	8564,0	9177,0	13686,0	13959,0	14378,0	14881,0	15477,0	16173,0	16949,0	17797,0	68980,0	108964,0	111143,0	114477,0	118484,0	123223,0	128768,0	134949,0	141697,0													
Барлығы:	14054,7	14886,4	19277,7	19661,6	20251,5	20959,9	21798,1	22779,9	23867,2	25061,8	112643,9	155056,0	158155,6	162899,9	168601,8	175345,6	182324,7	192032,2	201683,0													

Электр энергиясенә Тариф 6 нчы таблицادا күрсәтелгән.

Таблица 6

Электр энергиясенә тарифлар

Тариф (сүвәт/В·ч)	2021		2022		2023		2024		2025		2026		2027		2028		2029		2030	
	алдык	өсшәмләр (бюджет)	алдык	өсшәмләр (бюджет)	алдык	өсшәмләр (бюджет)	алдык	өсшәмләр (бюджет)	алдык	өсшәмләр (бюджет)	алдык	өсшәмләр (бюджет)	алдык	өсшәмләр (бюджет)	алдык	өсшәмләр (бюджет)	алдык	өсшәмләр (бюджет)	алдык	өсшәмләр (бюджет)
Район	2,75	7,33	2,88	7,51	3,28	8,20	3,28	8,50	4,53	8,80	3,78	9,10	4,03	9,40	4,28	9,70	4,53	10,00	4,78	10,30
	3,93		4,11		4,68		4,68		5,93		5,18		5,43		5,68		5,93		6,18	
Район	2,75	7,50	2,88	7,75	3,28	8,52	3,53	8,82	4,78	9,37	4,03	9,67	4,28	9,97	4,53	10,27	4,78	10,57	5,03	10,87
	3,93		4,11		4,68		4,68		10,07		9,32		9,57		9,82		10,07		10,82	

Электр энергиясен куллануның төп өлеше Спас муниципаль районы халкына туры килә. Районның агросәнәгать комплексына да электр энергиясен күп куллану туры килә.

Энергияне сак тоту максатыннан Спас муниципаль районы территориясендә энергияне сак тотуга мәгълүмати ярдәм күрсәтү һәм пропагандалау буенча чаралар үткәрелә.

Спас районындагы газ белән тәмин итү

Спас муниципаль районы кулланучыларын табигый газ белән тәмин итүне «Газпром трансгаз Казан» ЖЧЖ башкара. Бюджет секторында товар куюның гомуми күләме 2023 елда 1409,247 мең куб. м. тәшкил итте. 7 Таблицада китерелгән.

Таблица 7

Бюджет учреждениеләрендә газ куллану

	Жирле үзидарә органилары һәм муниципаль учреждениеләр саны (юридик затлар гына күрсәтелә), шт.	Гомуми еллык газ куллану (мең куб. метр)							
		2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Мәгариф объектлары	42	960.575	946.166	931.973	917.994	904.224	890.660	877.301	864.141
Спорт объектлары	4	155.148	152.820	150.528	148.270	146.046	143.855	141.697	139.572
Банкалар	23	293.524	289.121	284.784	280.512	276.304	272.160	268.077	264.056

Таблица 8

Табигый газ тарифлары

	Тариф (рублей/куб. метр)															
	2023		2024		2025		2026		2027		2028		2029		2030	
	халык	өшмәләр (бюджет)	халык	өшмәләр (бюджет)	халык	өшмәләр (бюджет)	халык	өшмәләр (бюджет)	халык	өшмәләр (бюджет)	халык	өшмәләр (бюджет)	халык	өшмәләр (бюджет)	халык	өшмәләр (бюджет)
1 январь	6,25	8,40	6,78	8,71	7,47	9,69	8,23	10,78	9,07	11,99	10,00	13,33	11,02	14,82	12,14	16,48
1 июль	6,78	8,71	7,47	9,69	8,23	10,78	9,07	11,99	10,00	13,33	11,02	14,82	12,14	16,48	13,38	18,33

2. Программаның максатлары һәм бурычлары

2.1. Программаның Максатлары

Программаның төп максаты ягулык-энергетика ресурсларына акча чыгымнарын киметү өчен энергетика ресурсларыннан нәтижәле һәм рациональ файдалану, ресурслар аз сарыф ителгәндә максатчан күрсәткеләргә ирешү.

2.2 Программаның Бурычлары

Программаны гамәлгә ашыру барышында куелган максатларга ирешү өчен түбәндәге төп бурычларны хәл итәргә кирәк:

1. Барлык алынган һәм кулланыла торган энергия ресурсларын исәпкә алуны һәм контрольдә тотуны оештыру;

2. Энергияне саклау һәм энергия нәтижәлелеген арттыру буенча чаралар комплексын гамәлгә ашыру.

3. Энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәлелеген арттыру өлкәсендә проектларны һәм чараларны гамәлгә ашыру өчен уңай шартлар тудыру.

3. Спас муниципаль районы территориясендә энергияне сак тотуны һәм энергетика нәтижәлелеген үстерүнең төп юнәлешләре

Муниципаль секторда (муниципаль учреждениеләрдә) энергияне сак тоту

Энергияне сак тотуны стимуллаштыру максатларында Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары эшчәнлеккә караган өлкәләр буенча дәүләт һәм муниципаль учреждениеләр өчен энергияне сак тотуның норматив хокукый нигезләрен билгели. Башкарма комитетның 2023 елның 14 ноябренадә 875 номерлы карары белән кулланыла торган муниципаль энергетика ресурсларының һәм суның суммар күләмен 2024 - 2026 еллар белән чагыштырганда өч елга киметүнең максатчан дәрәжәләре билгеләнә.

Энергияне сак тоту мөмкинлекләрен ачыклау, энергияне сак тоту чаралары исемлеген билгеләү, энергетика ресурсларын һәм суны куллануның максатчан дәрәжәсен билгеләү максатыннан, дәүләт һәм муниципаль учреждениеләрдә энергияне сак тоту чараларын гамәлгә ашыру өчен шулай ук техник тикшерү уздыру мөһим адым булып тора.

Дәүләт һәм муниципаль учреждениеләрдә энергияне сак тотуны үстерүнең мөһим юнәлеше булып энергияне сак тотучы проектларны гамәлгә ашыруга шәхси инвестицияләр жәлеп итү тора. Моның өчен энергия сервисы инфраструктурасын формалаштыру өчен шартлар тудыру һәм дәүләт һәм муниципаль учреждениеләр тарафыннан энергия сервисы контрактларын төзү мөмкинлеге бирү таләп ителә, алар буенча эшнә үтәү өчен хисап коммуналь хезмәтләр өчен түләү буенча алынган экономиядән башкарылачак.

Дәүләт һәм муниципаль учреждениеләрне энергия белән тәэмин итүче оешмалар белән бюджет өлкәсендә энергия нәтижәлелеген рациональ файдалануга юнәлдерелгән килешүләр төзүгә стимуллаштыру энергия нәтижәлелегенә планлы кыйммәтләрнең (индикаторларын) билгеләү, энергия сервисы контрактларын гамәлгә ашыру һәм энергияне сак тоту нәтижәсендә экономияләнгән бюджет акчаларын капитал һәм агымдагы ремонтка, сатып алуга куллану механизмын кертү юлы белән башкарыла дәүләт һәм муниципаль учреждениеләр ихтыяжлары өчен технологик жиһазлар, компьютер техникасы һәм инвентарь, шулай ук персоналны бүләкләүгә. Бу механизмны куллану дәүләт һәм муниципаль учреждениеләр тарафыннан күрсәтелә торган хезмәтләрнең сыйфат күрсәткечләренә берсе буларак энергия куллануны киметү буенча мәжбүри йөкләмәләр кертүгә мөмкинлек бирәчәк.

Дәүләт һәм муниципаль ихтыяжлар өчен сатып алулар уздырганда заказчыларга энергия ресурсларыннан файдалануның нәтижәлелеген күтәрү өчен конкурс документациясенә сатып алына торган товарның техник характеристикалары буларак продукциянең энергия нәтижәлелеге буенча таләпләрне кертүгә кирәк. Тәкъдимнәренә эшләгәндә энергия нәтижәлелеге продукциясенә һәм чараларның аклану бәясе һәм вакыты энергия нәтижәлелеге түбән булган аналоглар белән чагыштырганда булган икътисадый күрсәткечләренә дә исәпкә алырга кирәк.

Торак-коммуналь хужаһлыкта һәм торак фондында энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәлелеген арттыру

Торак-коммуналь хужаһлыкта һәм торак фондында энергия нәтижәлелеген

арттыруның иң мөһим юнәлешләрнен берсе-төп фондларны модернизацияләүдә, реконструкцияләүдә һәм капитал ремонтлауда энергияне саклау технологияләрнен куллану.

Торак һәм ижтимагый биналар өчен чаралар исемлеген үз эченә реаль эксплуатация шартларында апробация узган тәкъдим ителгән чараларның түбәндәгеләре исемлеген ала:

- биналарның энергия паспортын төзөгәндә югалтуларны киметүнен беренче чираттагы чараларын ачыклау өчен энергетика тикшерүүләрне үткәрү;

- стеналарны һәм япмаларны жылылык саклауны көчәйтү (иске тәрәзәләрне пыяла пакетларга алмаштыру, лоджияләрне һәм балконнарны пыялалау);

- тәрәзә һәм ишек уйымнары ярыгын һәм тыгызлыгын тыгызлау юлы белән һава инфильтрациясе белән жылылык югалтуларын киметү, керү ишекләрен жиккерүчеләрне урнаштыру;

- вентиляция системаларының эшен оптимальләштерү, вентиляция чыгаруларының жылылыкны утильләштерү (рециркуляция, жылылык алмаштыргыч-утилизаторлар);

- подвалларда һәм чердакларда жылыту һәм кайнар су белән тәэмин итү системаларының эчке торба үткәргечләрен жылылык изоляциясе (жылылык изоляциясен торгызу) ;

- түбә, түбә иденен һәм подвал түшәмен жылыту;

- биналарны жылылык һәм су белән тәэмин итүне комплекслы модернизацияләү, автоматлаштырылган шәхси жылылык пунктлары урнаштыру һәм үзәк жылылык пунктларын бетерү;

- гидравлик һәм жылылык югалтуларын радиаторларның эчке өсләгеннән һәм эретеп жибәрүче торба үткәргеч системаларынан экологик чиста технологияләр белән жиһазларны сүтмичә алып ташлау хисабына киметү;

- баланслау клапаннары белән жылылык куллануны көйләүнен автоматлаштырылган узелларын урнаштыру;

- чыгым регуляторлары булган фатирларда жылыту системасын горизонталь чистарту;

- жылылыкны исәпкә алу приборларын (торбаларны горизонталь чишкәндә жылылык исәпләгечләрен һәм Вертикаль чишкәндә радиатор бүлүчеләрен) урнаштыру, радиатор термостатларын урнаштыру;

- жылыту приборы һәм дивар арасында жылылык рефлекторы урнаштыру;

- һава пәрдәләрен урнаштыру (көйләү) ;

жылылык ташучының урнашкан потенциалын куллану нәтижеләлеген арттыру өчен жылылык насосларын куллану;

- сәнәгать объектларын яктырту өчен энергияне саклаучы, экологик куркынычсыз һәм экономияле яктырткычлар һәм светодиодлы лампалар, шәхси һәм күп фатирлы йортларның йорт яны территорияләрен тышкы һәм эчке яктырту өчен күп функцияле светодиодлы прожекторлар куллану;

- заманча энергия саклаучы яктырткычлар, светодиодлар нигезендә яктырту системасын модернизацияләү;

- подъездларны, баскыч ячейкаларын яктырту системаларын автомат көйләү приборлары (хәрәкәт, булу датчиклары) белән жиһазландыру;

- эштән тыш вакытта бүлмәләрдә һава температурасының төшүе;

күп житештерүчән электр энергиясе исәпләгечләрен кертү, тикшерү аралыгы үткән саен исәпкә алу приборларын мәгълүмат магистраленә тоташтырылган күп тарифлы исәпкә алу приборларына алыштыру;

- биналарны реактив куәтне компенсацияләү жайланмалары белән жиһазландыру.

Биналарны һәм торак фондының энергетика системаларын эксплуатацияләү сыйфатын арттыру (паспортлаштыру, температура режимын төгәл үтәү, энергия куллануны исәпкә алу һәм автоматлаштыру, жылылыкны рекуперацияләү, подвал һәм чердак биналарын, подъездларны жылыту һ.б.) хисабына энергияне сак тоту эффекты

алырга мөмкин.

Күп фатирлы торак йортларда энергияне сак тоту чараларын гамэлгә ашыру энергия сервисы механизмын кулланып мөмкин.

Энергосервис контрактларын кулланыуны стимуллаштыру буенча дүүлэг хакияте органнары эшчәнлегенең төп юнәлешләре булып: энергосервис контрактларын төзү тәртибе буенча методик документлар эзерләү тора.

Республика территориясендә «торак-коммуналь хужалыкны реформалаштыруга ярдәм итү фонды турында» 2007 елның 21 июлендәге 185 - ФЗ номерлы Федераль законны гамэлгә ашыру кысаларында районда торак йортларны капитал ремонтлау буенча актив эш алып барыла.

Торак-коммуналь хужалыкны үстерүнең өстенлекле юнәлешләре булып:

-торак-коммуналь хезмәтләренең сыйфатын күтәрү максатларында ТКХ энергия белән тәмин итү объектларына капитал һәм агымдагы ремонт үткәрү.

коммуналь хезмәтләр күрсәтүчеләр һәм ресурслар белән тәмин итүче оешмалар арасында коммуналь хезмәтләр күрсәтүгә килешүләр төзү, гомумйорт исәп-хисап приборлары күрсәтмәләренә ярашлы рәвештә исәп-хисапларга күчү.

Коммуналь инфраструктура системаларында энергияне саклау

Энергияне саклау чаралары энергия житештерүгә ягулык чыгымнарын киметү хисабына жылылык һәм электр энергиясе житештерү стадиясендә беренчел ягулыкны экономияләүгә юнәлдерелгән.

Энергия нәтижелелеген арттыруның булган потенциалын бәяләүдән чыгып беренче чираттагы энергияне саклау чараларын түбәндәгечә күрсәтергә мөмкин:

- жиһазларны реконструкцияләү, шул исәптән котельнаяларның база узелларын (һава жылыткыч, пар жылыткыч һ. б.) алыштыру, турбиналарның база узелларын, ярдәмче жиһазларны алыштыру;

- электр энергиясен үз ихтияжларына экономияләү, шул исәптән көйләнә торган приводларны кергү һәм станция эчендәге челтәрдә электр энергиясе югалтуларын киметү буенча чаралар үткәрү;

- ягулык һәм жылылыкны үз ихтияжларына экономияләү, шул исәптән автоматлаштырылган жылылык энергиясен саклаучы жылылык пунктларын кергү, майданчык эчендәге жылыту системаларын модернизацияләү, жылылык изоляциясен яхшырту;

- технологик процесслар параметрларын оптимальләштерү, шул исәптән пик су жылыту котельнаялары, редукция-суыту жайланмалары өлешен киметү, жылыту житештерүен арттыру, беренчел ягулык-энергетика күрсәткечләрен яхшырту;

- реагентларны, суны, Материалларны экономияләүгә юнәлдерелгән ресурсларны саклаучы чараларны кергү;

- светодиодлар нигезендә энергияне саклаучы яктыртуны кергү.

Энергия нәтижеләле нанотехнологик продукциянең аерым төрләрен куллану:

- нанопористы аэрогельләр нигезендә жылылык ташучыларны ташу өчен торба үткәргеч системаларын термоизоляцияләүне куллану;

- ягулык кулланучы агрегатларның төтен газларын чистартуның традицион энергия күп таләп итүче жайланмаларынан наноструктуралы пыяла сүсле катализаторлардан филтрларга күчү;

- кабель һәм торба продукциясе өчен нанодисперслы полимер композицион материалларга күчү;

- жылылык энергетикасы объектларының су эзерләү жайланмалары системаларында суны нанофилтрацияләүнең мембрана технологиясе мөмкинлекләрен куллану;

- югары ныклыклы һәм электр үткәрүчәнлектәге наноструктуралы Композит

электр чыбыкларын куллану;

- югары вольтлы изоляторлар өчен наномодификациялэнгән полимер электр изоляцияләү материалларына күчү;
- нанотехнологияләр нигезендә Композит үзәкле электр тапшыру линияләре өчен югары температуралы чыбыклар кертү;
- нанотрубкалар куллану нигезендә аз каршылыклы электр тапшыру линияләре өчен чыбыклар кертү;
- нанотехнологияләр кулланып эшлэнгән конденсаторлар белән реактив куәтне компенсацияләү жайланмаларын кертү;
- кабельләр кертү түгел, поддерживающих горение белән изоляцией нанотехнологияләр нигезендә;
- нанотехнологияләр кулланып эшлэнгән югары сыйдырышлы һәм озак вакытлы аккумуляторларны кертү;
- электр тапшыру линияләре чыбыкларын бозга каршы майлауны кертү;
- нанотехнологияләр нигезендә жепсел-оптик ток һәм көчәнеш датчикларын кертү;
- тимер-бетон конструкцияләрне ремонтлау өчен Нано өстәмәләр белән композит материаллар кертү.

Транспорт комплексында энергияне саклау.

Районда төп транспорт төрләре булып эчке су һәм автомобиль транспорты тора. Спас муниципаль районының транспорт системасын елга транспорты һәм автомобиль транспорты тәшкил итә.

Якты нефть продуктлары һәм дизель ягулыгының төп кулланучылары автомобиль транспорты.

Транспортта энергияне саклауны үстерү өчен түбәндәге чаралар башкарылырга тиеш:

- газ ягулык салу станцияләре төзү;
- транспорт чаралары конструкцияләрендә заманча материаллар куллану;
- энергияне сак тоту һәм энергия нәтижәләлеге арттыру буенча чаралар, энергия нәтижәле нанотехнологик продукциянең аерым төрләрен куллануны күздә тоту;
- транспорт комплексында заманча энергия саклаучы технологияләр кертү, шул исәптән ягулыкның газ-мотор һәм янартыла торган төрләрен куллануға күчү;
- транспорт комплексы объектларын реконструкцияләгәндә һәм төзөгәндә яктылыкның заманча системаларын куллану.

Агросәнәгать комплексында энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәләлеге арттыру

Республиканың авыл хужалыгы күп кенә энергия ресурсларын куллана: дизель ягулыгы, бензин, май, электр энергиясе, табигый газ. Төп энергия ресурслары дизель ягулыгы, электр энергиясе һәм газ.

Соңгы елларда Татарстан Республикасы агросәнәгать комплексы системасында энергияне сак тоту технологияләрен гамәлгә кертү исәбенә дизель ягулыгын һәм электр энергиясен куллануны шактый киметүгә ирешелде.

Реконструкция, модернизация һәм житештерүне жиһазландыру процессында өстенлек заманча технологик жиһазлар һәм техника куллану булырга тиеш. Алар арасында:

- транспорт паркын техник модернизацияләү: тракторлар, комбайннар һәм башка техника;
- үсемлекчелектә энергияне саклай торган минималь эшкәртү һәм нуль чәчү

технологияларен кертү;

терлекчелектә күп вакыт таләп итүче процессларны комплексы механизацияләү буенча энергияне саклаучы жиһазлар кертү;

- ягулык-майлау материалларын исәпкә алу, нормалаштыру, куллануны лимитлаштыру системаларын кертү;

- үсемлекчелектә алдынгы технологиялар кертү;

элиталы орлыкчылыкка ярдәм итү;

- туфракның уңдырышлылығын арттыру;

- терлекчелектә прогрессив технологиялар кертү, нәселле терлекчелеккә ярдәм итү;

- энергияне сак тоту һәм энергия нәтижәләлеген арттыру буенча чаралар, алар энергияне сак тоту, экологик яктан куркынычсыз һәм экономияле светодиодлы лампаларны авыл хужалыгы объектларын яктырту өчен, тышкы һәм эчке яктырту өчен күп функцияле светодиодлы прожекторларны куллануны күздә тоту.

Мәгълумати ярдәм һәм энергияне саклау пропагандасы

Программаны уңышлы тормышка ашыру өчен халыкта энергияне саклау аңын үстерү, энергияне саклау һәм энергия нәтижәләлеген өлкәсендә аңлату, пропаганда, мәгърифәтчелек һәм укыту эшчәнлеген үткәрү кирәк.

Бу юнәлеш буенча программа чаралары түбәндәгечә:

- республика оешмаларында һәм учреждениеләрендә энергияне саклау һәм энергия нәтижәләлеген арттыру мәсьәләләре буенча тематик семинарлар, түгәрәк өстәлләр, конференцияләр оештыру;

- Ватан һәм халыкара ижтимагый оешмаларны жәлеп итеп, халыкка нәтижәле тәәсир итү өчен Энергияне саклау пропагандасын оештыру;

- энергияне сак куллануга дөньяга караш формалаштырырга мөмкинлек бирүче белем бирү учреждениеләре укучылары арасында энергияне саклау нигезләре буенча дәресләр үткәрү;

- энергияне сак тоту процессына халыкның барлык социаль катламнарын, ижтимагый оешмаларны, идарәче компанияләрне, торак милекчеләре ширкәтләрен һәм башка оешмаларны жәлеп итү.

Энергетиканы модернизацияләүнең төп бурычы-цифрлы трансформация. Технология тармакларын цифрлаштыру тармакның эчке структурасын һәм идарә аппаратын тулысынча үзгәртүне күздә тоту.

Энергетиканың цифрлы трансформациясе - илнең ягулык-энергетика комплексының барлык тармакларын: электр энергетикасын, нефть-газ комплексын һәм күмер сәнәгатен цифрлаштыру ул.

Электр энергетикасында цифрлаштыруның төп нәтижәләре булчак:

- нәтижәлелекне күтәрү;

- үзкыйммәтен киметү;

- кулланучыларны энергия белән тәмин итүнең сыйфатын күтәрү, бәяләрен сизелерлек үсешенән башка яңа ихтыяжларны канәгатьләндерү;

- абонентларга максималь якынайтылган яңа интеллектуаль экосистемалар булдыру;

- Үзбездә ягулык-энергетика комплексын һәм икътисадның чиктәш тармакларын үстерү өчен ныклы фундамент төзү.

1. Энергияне саклау һәм энергетик нәтижәлелекне арттыру буенча чаралар исемлеге

Натураль һәм кыйммәт чагылышта көтелгән нәтижәләргә, шул исәптән

программаны гамэлгэ ашыруның икътисады нәтижәсен. мондый чараларны үткәрү срокларын күрсәтеп, энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәлелеген арттыру чаралары исемлеге 1 нче кушымтада китерелде.

2. Энергияне саклау һәм энергия нәтижәлелеген арттыру өлкәсендәге максатчан күрсәткечләрнең кыйммәтләре, аларга ирешү тиешле программаны гамэлгэ ашыру нәтижәсендә тәэмин ителә

Программа чараларын гамэлгэ ашыруны мониторинглау өчен энергияне сак тотуның һәм энергетика нәтижәлелеген арттыруның максатчан күрсәткечләре исемлеге 2 нче кушымтада китерелде.

3. Мондый чараларны финанслауның аерым бюджет (алар булганда) һәм бюджеттан тыш (алар булганда) чыганакларын күрсәтеп, чараларны финанслау чыганаклары турында мәгълүмат

Программаны финанслауның гомуми күләме 4 115 783,63 мең сум тәшкил итә (чыгымнарны фаразлау бәясә), шул исәптән:

жирле бюджет - 128 272,63 мең сум (чыгымнарның фаразланган бәяләмәсе); үз средстволары - 3 987 511 мең сум (чыгымнарның фаразланган бәяләмәсе).

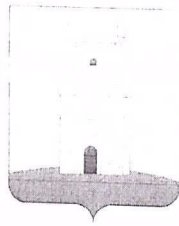

РЕШЕНИЕ

2 май 2024 ел

Болгар ш.

КАРАР

№ 38-7

Инвалидлар өчен эш урыннарын квоталау һәм резервлау, инвалидларны эшкә урнаштыру өчен яңа эш урыннары булдыру турында

«Спас районы халкын эш белән тәмин итү үзәге» дәүләт казна учреждениесе директоры мәгълүматын тыңлап фикер алышканнан соң, Татарстан Республикасы Спас муниципаль районы Советы

КАРАР ИТТЕ:

1. Инвалидлар өчен эш урыннарын квоталау һәм резервлау, инвалидларны эшкә урнаштыру өчен яңа эш урыннары булдыру турында мәгълүматны исәпкә алырга.
2. Татарстан Республикасы Премьер-министры урынбасары Л.Р. Фазлыева раслаган 2024 елда Татарстан Республикасында инвалидларны эш белән тәмин итү буенча юл картасын (алга таба - Юл картасы) башкаруны Спас муниципаль районы учреждениеләренә һәм оешмаларына тәкъдим итәргә һәм 47 инвалидны (инвалидлар ротациясен исәпкә алмыйча) өстәмә эшкә урнаштыруны оештырырга.
3. "Спас районы халыкны эш белән тәмин итү үзәге" ДКУ директорына инвалидларны эшкә алу өчен квотаның үтәлешен контрольдә тотуны дәвам итәргә:
  - 3.1. Инвалидларны эшкә урнаштыру өчен мөмкин булган каршылыкларны бәяләргә, инвалидларны тулы булмаган эш урыннары һәм (яисә) эш белән тәмин итүнең үзгәрүчән формалары булган эш урыннарына эшкә урнаштыру мөмкинлеген бетерү һәм киңәйтү чараларын күрергә;
  - 3.2. Инвалидларны, шул исәптән мәгариф учреждениеләрен тәмамлаучыларны эшкә урнаштыру, эш урыннарына яраклаштыру һәм беркетү максатларында эшкә урнаштыру эшчәнлеген гәмәлгә ашыручы социаль юнәлешле коммерциягә карамаган оешмалар белән хезмәттәшлекне дәвам итәргә.
4. Әлеге карарны Татарстан Республикасы Спас муниципаль районының рәсми сайтында урнаштырырга.
5. Әлеге карарның үтәлешен контрольдә тотуны үземдә калдырам.

Спас муниципаль районы башлыгы урынбасары

С.И. Тюнев